INFRACŢIUNILE CONTRA STATULUI ÎN DREPTUL PENAL ROMÂNESC

Igor CIOBANU, Artur COTRUŢĂ

În statele medievale româneşti erau mai multe categorii de infracţiuni: contra statului, contra religiei, contra administraţiei şi justiţiei, contra vieţii şi contra patrimoniului.

Infracţiunile contra statului se sancţionau pentru a apăra bazele organizării de stat, toţi supuşii erau obligaţi să servească cu dreptate şi credinţă pe suveranul lor şi să-i asculte poruncile lui. Structurile statului erau pilonii administrativi ai statelor, în special în Evul Mediu, când nu era separarea puterilor în stat, fiecare celulă şi funcţionar din aparatul administrativ se afla în serviciul monarhului cu misiunea nobilă de a-i garanta şi asigura tronul, guvernarea şi continuitatea dinastiei. Infracţiuni contra statului erau considerate: trădarea domnului, lovitura de stat, neascultarea şi ne îndeplinirea slujbei drepte şi credincioase a supuşilor.

Înalta trădare cunoscută şi ca hiclenie, viclenie, vicleşug, hainie. Subiecţii acestei infracţiuni erau, de obicei, boieri care încălcau jurământul de credinţă prestat la înscăunarea domnului, marcând

detronarea lui și înscăunarea unui alt domn. Obiectul infracțiunii a hicleniei era orice încercare sau tentativă directă și indirectă de încălcare a jurământului de vasalitate, depus de boieri în genunchi la urcarea pe tron a noului Domn. Jurământul de credință reprezenta omagiu de vasalitate care era încheiat între senior și vasal fiind un contract bilateral de acordare a protecției din partea seniorului în raport cu prestarea serviciului militar și garantarea loialității de către feudal. Pentru înaltă trădare, erau pedepsite și încercările de comploturi care se soldau cu eșec, chemarea la nesupunere, orice încercare de atentare la persoana domnitorului sau moștenitorul acestuia. La 1519 se considera ca hiclenie fapta comisă de Radu din Vai care a tuns niște oi din ocina domnească, fără a fi anunțat Domnul sau dregătorii [9, p. 143]. Tot hiclenie era fuga boierilor din țară cu scopul de a unelti împotriva domnitorului. Ca pretext pentru intentare a unui proces de hiclenie putea să fie folosit și pretextul de a părăsi țara fără încuviințarea și înștiințarea Domnului. Boierii fugari care părăseau țara reprezentau un pericol pentru Domn, ei se adunau în jurul unui pretendent și puneau la cale răsturnarea conducerii statului. Cel mai adesea boierimea a fost învinuită de necredință față de domnie ca exprimare a legăturii personale dintre vodă și supușii săi. Nu în toate cazurile de hiclenie boierii au săvârșit aceleași fapte, unii au purtat vina de ridicare a sabiei asupra Domnului sau de închinare către un pretendent la tron, cerând sprijin extern sau pârând la Poartă, alții nu au îndeplinit porunca domnească pe câmpul de luptă sau au luat calea pribegiei [8, p. 244-245].

Orice înțelegere de ridicare asupra domnului se făcea în secret, de către un grup de boieri cu interese comune, care cel mai adesea erau rude. Sfatul acestora după cum ne spune cronica, avea loc de obicei seara la vreuna din gazdele boierilor sau cu prilejul vreunei întruniri de-a lor, spre exemplu nuntă, departe de ochii și urechile Domnului. Cei prezenți la „*voroavă*” se legau cu giurământu să ție taina [9, p.200]. Trădarea de domn și de țară se suprapuneau în mentalitatea epocii. Către sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor hiclenia nu se raporta numai la trădarea boierilor față de domn, ci și față de țară și puterea suzerană. Noul concept de *hainie* provine de la

turcescul *hayn*, având acelaşi sens de trădător necredincios. Prin extensie hiclean era considerat cel care întocmea urice false, sluga necredincioasă a boierului, călugării care îşi lepădau rasa, soţia faţă de soţ şi viceversa. Viclenia devenea orice rupere a unui jurământ, a unei legături de credinţă [8, p.235]. Într-o epocă în care elementul masculin a dominat, existau totuşi şi femei cu averi, care aveau un rol important în politica internă a statelor româneşti, fiind în relaţii cu neamuri boiereşti, acestea în unele cazuri aveau un cuvânt greu de spus în politică. În documente s-a păstrat doar un singur caz când o femeie era învinovăţită de trădare şi aceasta se numea Maruşca, sora soţiei lui Ştefan Vodă, fratele lui Ilie Vodă, fiind considerată un pericol.

Înalta trădare se pedepsea cu moartea. Domnul putea condamna inculpatul în lipsa probelor şi fără a se consulta cu Mitropolitul, dregători sau boieri [1, p. 146]. Pretendenţii la tron erau învinuiţi de înaltă trădare şi îi pedeapseau cu decapitarea, iar capul era înfipt într-un par din târgul unde avea loc procesul de judecată [3, p. 12]. Pedeapsa pentru necredinţă a fost aceeaşi pentru toţi, căci scopul final al hiclenilor era acelaşi – înlăturarea voievodului, care implica săvârşirea mai multor fărădelegi. În privinţa veridicităţii învinuirii de hiclenie a boierilor, nu încape îndoială că domnii nu puteau osândi vreo rudă aleasă, fără să aibă întrucâtva dreptate. Situaţiile în care cei mai de seamă supuşi au fost pedepsiţi pe nedrept, după cum prezintă cronicile, sunt extrem de rare, fiindcă există pericolul de unire a boierimii împotriva Domnului, tocmai de frica de a nu împărtăşi aceeaşi soartă [8, p.245]. Într-un document muntean citim că Preda vornicul cu Pârvul vistiarul şi Istrate postelnicul, ,,ridicându-se cu rea *ficlenie* au fost pedepsiţi ca nişte oameni răi şi călcători de jurământ” [2, p. 477-479]. Încălcarea jurământului de credinţă era aspru pedepsit cu moartea prin decapitare cu confiscarea averii, având rolul de a descuraja astfel de manifestări din partea boierimii şi a curăţa curtea de vrăjmaşi. Acest fapt a determinat răspândirea unui sentiment de frică, de teama de a nu fi învinovăţit pe nedrept de necredinţă.

Lesmarestarea era sudalma adresată domnului pentru a ponegri acţiunile acestuia sau persoana sa. Lesmarestarea consta în adresarea criticilor persoanei Domnitorului. Lesmarestarea se sancţiona cu o

amendă în bani, în funcție de statutul boierului și insulta acestuia adresată persoanei Domnului [7, p.183].

Osluh era o infracțiune de nesupunere și neascultare a poruncilor domnești. De obicei, în hrisoavele din Țara Românească se dispune „cine se va încumeta să dăuneze cu ceva ... (va primi) pedeapsă și urgie de la domnia mea ca violator și neascultător al hrisovului domniei mele”. În hrisoavele Moldovei se ordona: „iar cine va încerca să ia de la ei orice, acesta este potrivnic nouă și cărții noastre”. Aceste clauze stereotipe din actele domnești arătau că cine nu va executa o poruncă urmează să fie pedepsit pentru neascultare. Cum toată viața administrativă, judecătorească și fiscală a țării era bazată pe porunci sancționate, în hrisoave sunt foarte multe slugi numite osluhari. Exista un întreg aparat administrativ care se ocupa cu constatarea și sancționarea infracțiunii de osluh. S-au descoperit un șir de hrisoave în care domnii acordă scutiri de gloabă, de tretină și osluh [2, p.477-478]. Recidiva neascultării poruncilor domnești în unele cazuri se pedepsea ca hiclenia. Încălcarea obligațiilor și poruncilor domnești de către dregători se califica și sancționa ca osluh. În sfera neascultării poruncilor domnești intrau conflictele cu caracter civil penalizate și delictele de serviciu.

Neascultarea (*osluh*), nesupunerea față de poruncile funcționarilor administrativi, se pedepsea cu o amendă numită osluh. Pedepsele pentru osluh erau arbitrare, sunt cunoscute cazuri când se sancționa cu o gloabă de doi și când se amenda cu plata de 24 de boi. Din cauza că poruncile erau de diferite materii, sancțiunile pentru osluh variau. În Moldova se amenda neascultarea poruncilor domnești cu 50 de boi în Țara Românească conform unui hrisov ce data din 1526 cu 90 de vaci [2, p. 478-479].

Delapidarea banilor domnești era o infracțiune gravă ce consta în însușirea banilor de către dregători aflați în gestiunea lor sau în administrarea lor din visteria statului sau colectați în urma impozitelor și achitării vămilor. Delapidarea banilor domnești, funcționarul care era prins că și-a însușit o parte din banii statului era pedepsit cu moartea prin decapitare [1, p. 146]. Domnul Constantin Brâncoveanu a strâns jalobe cu dovezi din partea țăranilor care au fost folosite în

procesul de executare a clucerului Constantin Știrbei care a strâns bani de la țărani pentru haraci și o parte din sumă și-a însușit-o, dând oamenilor răvașe (dovezi) că au achitat impozitele acestea fiind iscălite [6, p. 601]. *Delapidarea banilor domnești* se sancționa cu confiscarea averii dregătorului, dacă Domnul îl compătimea sau considera că suma era mică [1, p. 146].

Falsificarea actelor era o infracțiune gravă care atenta la instituțiile domniei și a persoanei domnului, actele false erau văzute ca acte de nesupunere [4, p. 702]. Hrisoavele false se scriau pentru a obține prin înșelăciune domenii, trecerea vămilor fără plată etc. Falsificatorii de documente și hrisoave erau considerați dușmanul numărul unul al domniei și instituțiilor domnești, deoarece prin redactarea unui document și aplicarea ștampilei pe uric, se atenta la legalitatea și dreptul Domnitorului care era uns de Dumnezeu prin mitropolit de a fi pe tronul țării cu coroana pe frunte și însemnele puterii pentru a guverna supușii. Dreptul de a întocmi un hrisov și a aplica ștampila era exclusiv doar al Domnului. Falsificarea actelor – se pedepseau persoanele care scriau documentele false cu moartea, procesul de judecată era destul de crud și se amputau mâinile și se scoteau ochii ca pe final să se realizeze decapitarea infractorului, în unele cazuri se incinera cadavrul infractorului [4, p. 702].

Calpuzanul era o infracțiune gravă ce consta în falsificarea banilor și punerea lor în circulație, normele juridice ale epocii motivau gravitatea infracțiunii ca o sudalma la adresa domniei și instituțiile ei și furt. Fabricarea banilor era o infracțiune care punea la dubiu legitimitatea domniei, deoarece dreptul de a bate monede era exclusiv al Domnitorului, pe monede fiind imprimate pe revers și anvers chipul domnului și stema statului sau a Domnului. Fabricarea banilor falși și punerea lor în circulație era o infracțiune de aceeași natură doar că se diferanția obiectul crimei.

În pravila lui Matei Basarab sunt date ca trei metode de a falsifica banii cunoscuți și ca bani răi:

1) Amestecarea metalului aur cu argint/cupru sau argint cu cupru;
2) Monedele erau roase pierzând din greutate;
3) Schimbarea chipului, stemei și numelui pe monedă.

Calpuzanul se pedeapsea în falsificarea banilor și punerea lor în circulație cu moartea prin decapitare, ca apoi să fie incinerat corpul, averea infractorului urmând a fi confiscată. Tentativele doar de falsificare de bani erau pedepsite cu moartea prin decapitare. La răspundere în fața legii erau chemați liderul și complicii, de obicei conducătorul primea sentința cea mai aspră. Persoanele care aveau în posesie bani falși și îi puneau în circulație erau pedepsite cu moartea, indiferent de rang, condiția era ca comercializarea monedelor contrafăcute să fie cu bună-știință [5, p. 121-122].

Judecătoria strâmbă era o infracțiune gravă ce consta în soluționarea greșită a unui litigiu din motive de corupție, relații de rudenie, conflict de interese sau compătimirea unei părți [1, p. 146].

Abuz de putere era considerată o infracțiune gravă ce consta în depășirea atribuțiilor sale. Abuzul de putere se pedeapsea prin bătaia cu toiagul și destituirea din funcție. Radu Mihnea pedepsise pe un boier vătaf cu 300 de lovituri cu ciomagul, pentru că și-a depășit atribuțiile [3, p. 70]. În cazurile de abuz de putere, funcționarii erau maziliți din funcție.

Infracțiunile contra statului erau percepute ca tentativă de sau ca lovitură de stat (hiclenie) și detronarea domnului, și înscăunarea altuia. Persoana de pe scaunul țării era considerată unsul lui Dumnezeu în stat. Domnul și slujitorii domnești acționau prompt și sancționau cu cruzime pentru a nu pierde tronul sau a-și crea o imagine de stăpân slab și ușuratic al țării.

Referințe:

1. CANTEMIR, D. *Descrierea Moldovei.* Chișinău-București: Litera Internațional, 2001.
2. COSTĂCHEL, V., PANAITESCU, P.P., CAZACU, A. *Viața feudală în Moldova și Țara Românească.* București: Editura Științifică, 1957.
3. COSTIN, M. *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace.* București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1944.
4. *Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului.* Vol.II. București: Editura Științifică, 1958.
5. *Îndreptarea Legii 1642.* București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962.
6. *Istoria Românilor.* Vol.5. București: Editura Encilopedică, 2003.

7. NECULCE, I. *Letopisețul Țării Moldovei.*Chișinău-București: Editura Litera Internațional, p.2001.
8. POPESCU, A.M. *Cîteva Considerații Privind Învinuirea de Hiclenie în Moldova Medievală.* În: *Cercetări Istorice.* Iași: Editura Palatul Culturii, 2010.
9. URECHE, Gr. *Letopisețul Țării Moldovei.* Ediție îngrijită studiu introductiv indice și glosar de P.P. PANAITESCU. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.